

صفات وجهی در زبان فارسی

نگین ایلخانی پور

زندگی هدفمند در اجتماع انسانی با قوانین، بایدها و نبایدها، و الزامات و امکاناتی همراه است که بیان (زبانی) آنها در گرو کاربرد واژه‌هایی چون باید، شاید، توانستن و لازم است؛ به عبارت دیگر، این عبارات زبانی بیان هنجارهای اجتماعی را ممکن می‌سازند. علاوه‌براین، واژه‌های مذکور که وجه‌نما نامیده می‌شوند به گوینده امکان بیان رویکرد ذهنی، باورها، تردیدها و برداشت‌های شخصی را می‌دهند. موضوع این پژوهش نگرشی معنایی - نحوی به صفات وجهی مثبت فارسی (مانند ممکن، احتمالی و قابل‌اعتماد) است که با توصیف اسامی در گروه تعریف می‌توانند القاگر مفاهیم وجهی در سازه‌های کوچکتر از جمله باشند.

از کتاب‌های نشر مرکز

زبان‌شناسی ایرانی نگاهی تاریخی از دوره‌ی باستان تا قرن دهم هجری قمری / فریده حق‌بین
تاریخ مختصر زبان‌شناسی / آر. اچ. روبینز / علی‌محمد حق‌شناس
تاریخ خط / آلبرتین گاور / عباس مخبر، کوروش صفوی
گفتارهایی در نحو / محمد راسخ مه‌ند

ISBN 978-964-213-254-6

9 789642 132546

۱۴۵۰۰ تومان

صفات وجهی در زبان فارسی

نگین ایلخانی پور

صفات وجهی در زبان فارسی

تصنیف: نگین ایلخانی پور
حروف چینی، صفحه‌آرایی و نمونه‌خوانی: بخش تولید نشر مرکز
طرح جلد: ابراهیم حقیقی
© نشر مرکز چاپ اول ۱۳۹۴، شماره‌ی نشر ۱۱۴۳، ۵۰۰ نسخه، چاپ نقش
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۱۳-۲۵۴-۶

نشر مرکز: تهران، خیابان دکتر فاطمی، روبه‌روی هتل لاله، خیابان باباطاهر، شماره‌ی ۸
تلفن: ۳-۸۹۷۰۴۶۲ فاکس: ۸۸۹۶۵۱۶۹
Email: info@nashr-e-markaz.com

همه‌ی حقوق محفوظ است.

تکثیر، انتشار، بازنویسی و ترجمه‌ی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، از جمله:
فتوکپی، الکترونیکی، ضبط و ذخیره در سیستم‌های بازیابی و بخش بدون دریافت مجوز
قبلی و کتبی از ناشر ممنوع است.
این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» قرار دارد.

سرشناسه: ایلخانی پور، نگین - ۱۳۶۲.

عنوان و نام پدیدآور: صفات وجهی در زبان فارسی / تصنیف نگین ایلخانی پور
مشخصات ظاهری: ده، ۱۱۰ ص.

یادداشت: واژه‌نامه، کتابنامه.

موضوع: فارسی -- وابسته دستوری، فارسی -- صفت، وابسته دستوری

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ ۷ ص ۹ الف / PIR ۲۷۶۴

رده‌بندی دیوبی: ۵ فا ۴

شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی: ۳۷۳۷۸۱۵

تقديم به الله

فهرست

نه	فهرست جداول و نمودارها
ده	فهرست علائم و اختصارات
۱	پیشگفتار
۱۱	فصل اول: وجهیت
۱۲	مقدمه
۱۳	۱-۱- وجهیت: پدیده‌ای زبانی
۱۶	۲-۱- معنی‌شناسی جهان‌های ممکن
۱۸	۳-۱- ابعاد معنایی وجهیت
۱۹	۱-۳-۱- نیروی وجه: الزام و امکان
۲۲	۲-۳-۱- زمینه محاوره‌ای: پایه وجه و منبع ترتیب
۲۳	۱-۲-۳-۱- پایه وجه: معرفتی و وضعیتی
۲۴	۲-۲-۳-۱- منبع ترتیب
۲۸	۴-۱- نگرشی نحوی به وجهیت
۳۳	خلاصه
۳۵	فصل دوم: عناصر وجهی در زبان فارسی
۳۶	مقدمه
۳۶	۱-۲- طبقه‌بندی صرفی - نحوی عناصر وجهی فارسی
۴۴	۲-۲- معرفتی اسامی و صفات وجهی فارسی

۴۸	خلاصه
۴۹	فصل سوم: صفات وجهی: نگرشی معنایی - نحوی
۵۰	مقدمه
۵۲	۱-۳- تعریف و تحدید مسئله صفات وجهی فارسی
۵۴	۲-۳- طبقه‌بندی ساختواژی صفات وجهی فارسی
۵۶	۳-۳- ابعاد معنایی صفات وجهی فارسی
۵۶	۱-۳-۳- نیروی وجه در صفات وجهی فارسی
۶۱	۲-۳-۳- پایه وجه در صفات وجهی فارسی
۶۴	۳-۳-۳- منبع ترتیب در صفات وجهی فارسی
۶۸	۴-۳- نگرشی نحوی به صفات وجهی فارسی
۶۹	۱-۴-۳- فرافکن‌های نقشی زمان دستوری و وجه در گروه تعریف
۷۲	۲-۴-۳- جایگاه نحوی صفات وجهی غیرمعرفتی فارسی در گروه تعریف
۷۵	۳-۴-۳- جایگاه نحوی صفات وجهی معرفتی فارسی در گروه تعریف
۷۸	۴-۴-۳- صفت ممکن و معمای چینکوئه
۸۰	خلاصه
۸۳	فصل چهارم: صفات وجهی: از نظریه تا کاربرد
۸۴	مقدمه
۸۴	۱-۴- خلاصه پژوهش
۸۷	۲-۴- جنبه‌های کاربردی پژوهش
۸۷	۱-۲-۴- کاربرد در ترجمه‌شناسی
۹۰	۲-۲-۴- کاربرد در زبان‌شناسی رایانشی
۹۲	۳-۴- پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی
۹۳	خلاصه
۹۵	کتابنامه
۱۰۱	واژه‌نامه فارسی - انگلیسی
۱۰۵	واژه‌نامه انگلیسی - فارسی

فهرست جداول

- جدول ۱-۱- نیروی وجه در چند وجه‌نمای انگلیسی و فارسی ۲۱
- جدول ۲-۱- طبقه‌بندی‌های معنایی و جهت ۲۸
- جدول ۱-۴- بررسی مقابله‌ای ویژگی‌های صرفی- نحوی و معنایی صفت وجهی ۸۹
- جدول ۲-۴- ابعاد معنایی صفات وجهی احتمالی، ممکن، محتمل و ضروری ۹۲

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۱- چند وجه‌نمای معرفتی و غیرمعرفتی فارسی بر پیوستار نیروی وجه ۲۰
- نمودار ۲-۱- جایگاه‌های معنایی- نحوی افعال کمکی و قیود وجهی ۳۳
- نمودار ۱-۲- روند دستوری شدن سه فعل وجهی ۳۶
- نمودار ۲-۲- طبقه‌بندی معنایی عناصر وجهی ۳۸
- نمودار ۱-۳- بازنمایی زمان دستوری اسمی و صفت زمان در گروه تعریف ۷۰
- نمودار ۲-۳- جایگاه‌های معنایی- نحوی فراکن‌های نقشی و صفات وجهی: ۷۱
- تعمیمی از جمله به گروه تعریف ۷۱

فهرست علائم و اختصارات

بد ساخت / غیر قابل قبول	*
نشاندار	!
ممکن است که	◇
لازم است که	□
چنین نیست که	¬
صفت وجهی معرفتی	Adj _{epis}
صفت وجهی غیر معرفتی	Adj _{root}
صفت زمان	Adj _{temp}
قید وجهی معرفتی	Adv _{epis}
قید وجهی ریشه‌ای (غیر معرفتی)	Adv _{root}
قید زمان	Adv _{temp}
بیان	Assert
گروه بیان	AssertP
گروه تعریف	DP
وجه معرفتی	Mod _{epis}
وجه ریشه‌ای (غیر معرفتی)	Mod _{root}
گروه وجه	ModP
اسمی (مربوط به گروه تعریف)	(subscript) N
گروه اسمی	NP
گروه عدد ترتیبی	ordinalP
رابطه دسترسی	R
زمان دستوری	T
گروه زمان دستوری	TP
گروه فعلی	VP

پیشگفتار

زندگی هدفمند در اجتماع انسانی با قوانین، بایدها و نبایدها، و الزامات و امکاناتی همراه است که بیان (زبانی) آنها در گرو کاربرد واژه‌هایی چون **باید**، **توانستن**، **اجازه دادن**، **الزامی** و غیره است؛ به عبارت دیگر، این عبارات زبانی بیان هنجارهای اجتماعی را ممکن می‌سازند. برای مثال، در هر نهاد اجتماعی با الزامات و امکاناتی روبرویم که قواعد و قوانین حاکم بر آن نهاد را می‌سازند و ما برای عضویت سالم در آن نهاد تابع قوانین (بایدها و نبایدهای) آن می‌شویم. نهاد علمی مدرسه را در نظر بگیرید. همه ما کمابیش تجربه گفتن و شنیدن این جملات را داریم:

- **باید** ساعت ۷ بیدار شوی وگرنه به کلاست نمی‌رسی.
 - در این امتحان **می‌توانید** از ماشین حساب استفاده کنید.
 - ما **مجبوریم** برنامه امتحانات را تغییر دهیم.
 - کسی **حق ندارد** از کلاس خارج شود.
 - **اجازه می‌دهم** که دو جلسه بیشتر غیبت کنی.
- این الزامات و امکانات نه تنها در نهادهای اجتماعی معین (مانند مدرسه) که در همه جا به چشم می‌خورند، از جمله بر دیوارهای اماکن عمومی:

- پارک ممنوع!
- رعایت سکوت الزامی است.

- گرفتن عکس بلامانع است.

و البته الزامات و امکانات در قوانین اجتماعی خلاصه نمی‌شوند؛ اهداف خاصی که در زندگی دنبال می‌کنیم نیز مسیر حرکت ما را محدود و برابمان الزامات و امکاناتی تعریف می‌کنند که انحراف از آنها رسیدن به هدف را، اگر ناممکن نسازد، به تعویق خواهد انداخت. برای مثال، فردی که به پزشک مراجعه می‌کند، برای بازیابی سلامت جسمی باید به تجویزها و توصیه‌های پزشک توجه کند. و باز هم همه ما تجربه گفتن و شنیدن جملاتی مشابه را داریم:

- این داروها را باید روزی سه بار بخوری.

- از فردا می‌توانی روی زخمت را باز کنی.

- بهتر است چند روزی استراحت کنی.

علاوه بر این موارد، دین هم الزامات و امکاناتی را تعریف می‌کند که شاید نمونه‌های بارز آنها را بتوان در صفاتی چون واجب، مستحب، مکروه و حرام یافت:

- نماز از واجبات است.

- دائم‌الوضو بودن مستحب است.

- بعضی از این کارها مکروه هستند.

- مال دزدی حرام است.

پس تا به اینجا می‌بینیم که تعیین هنجارهای شخصی و اجتماعی وابسته به کاربرد واژه‌هایی چون باید، توانستن، اجازه دادن، الزامی و غیره است و بدون این واژه‌ها وضع و بیان قواعد و قوانین ناظر بر رفتارهای انسانی میسر نمی‌شود. آشنایی ملموس دیگری که گویشوران زبان با این واژه‌ها و نیز واژه‌های دیگری چون شاید، مطمئن، ممکن، احتمال داشتن و ... دارند در کاربرد آنها برای بیان نگرش گوینده نسبت به رویداد یا موقعیتی در دنیای خارج نهفته است. واژه‌های مذکور به گوینده امکان بیان رویکرد ذهنی، باورها، تردیدها، برداشت‌های شخصی و حتی منبع دانش را می‌دهند. جملاتی مشابه مثال‌های زیر را بسیار گفته و شنیده‌ایم:

- شاید فردا باران بیاید.
- حدس می‌زنم که خانه باشد.
- احتمال دارد که مغازه‌اش را فروخته باشد.
- ممکن است همدیگر را دوباره ببینیم.
- مطمئن نیستم که فکر خوبی باشد.
- به نظر می‌رسد که روزگار سختی را گذرانده باشد.
- حتماً باز هم دیر رسیدی.

این عناصر زبانی که در بیان نگرش گوینده نقشی عمده ایفا می‌کنند، در صورت‌بندی استدلال‌های منطقی و جملات شرطی هم جایگاهی ویژه دارند. در مثال‌های زیر، استدلال‌هایی را مشاهده می‌کنیم که دربردارندهٔ حتماً، باید و ممکن بودن هستند.

- اگر باران می‌آید، پس حتماً هوا ابری بوده است.
- اگر دارو می‌خورد، باید مریض باشد.
- او در خانه نیست، پس ممکن است در مدرسه باشد.

زبان‌شناسان واژه‌های مورد بحث (که در مثال‌های این پیشگفتار پررنگ شده‌اند) را وجه‌نما^۱ یا عنصر وجهی^۲ می‌نامند و پدیده‌ای را که این عناصر را از سایر عناصر زبانی متمایز می‌سازد وجهیت^۳ می‌خوانند. علاوه بر تمامی مواردی که در بالا مطرح کردیم، یکی از مهم‌ترین ضرورت‌های مطالعهٔ وجهیت آن است که پژوهش‌های زیست‌شناسی نشان داده‌اند گونه‌ای از کلاغ‌ها و نیز نوزادان انسان در دوره‌ای که قادر به تکلم نیستند موقعیت‌های ممکن را درک می‌کنند و بنابراین می‌توان گفت که درک «امکان و احتمال» یک توانایی ذهنی و بخشی از شناخت^۴ است. پس مطالعهٔ وجهیت به ما نشان می‌دهد که دستور چگونه بازنمایی زبانی «امکان و احتمال» را ممکن می‌سازد و به عبارت دیگر، مطالعهٔ وجهیت ما را به شناخت شناخت و دانش ذهن رهنمون است.

1. modal
2. modal element
3. modality
4. cognition

پورتنر^۱ (۲۰۰۹) وجهیت را پدیده‌ای زبانی می‌داند که به موجب آن می‌توان از موقعیت‌هایی سخن گفت که لزوماً واقعی نیستند و معتقد است که معنی‌شناسی جهان‌های ممکن^۲ که خود ریشه در منطق موجّهات^۳ دارد بهترین پایگاه نظری را برای درک ماهیت وجهیت فراهم می‌آورد. مفهوم «جهان ممکن» به لاینیتز^۴ باز می‌گردد و در کارهای فونرایت^۵ (۱۹۵۱)، کارناب^۶ (۱۹۵۷)، هینتیکا^۷ (۱۹۶۱)، کریپکه^۸ (۱۹۶۳) و لوییس^۹ (۱۹۷۳، ۱۹۸۶) رشد می‌یابد و در پژوهش‌های جانسون‌لیرد^{۱۰} (۱۹۷۸) و هکرد^{۱۱} (۲۰۰۶، ۲۰۱۰، ۲۰۱۱) جای خود را به موقعیت‌ها و رویدادهای قابل دسترس می‌دهد. پورتنر (۲۰۰۹: ۱۳۱) همچنین اشاره می‌کند که نظریه وجهیت کراتزر^{۱۲} با پروراندن آراء منطق موجّهات مطالعه دقیق ابعاد معنایی عناصر وجهی را در زبان طبیعی ممکن می‌سازد. کراتزر (۱۹۷۷، ۱۹۸۱، ۱۹۹۱، ۲۰۱۲) نیروی وجه^{۱۳}، پایه وجه^{۱۴} و منبع ترتیب^{۱۵} را سه بعد معنایی وجهیت می‌داند که بر اساس آنها می‌توان عناصر وجهی را در زبان‌های گوناگون مطالعه کرد. در پژوهش حاضر، علاوه بر این موارد، در تعامل معنا و نحو در عناصر وجهی از نظرات چینکوئه^{۱۶} (۱۹۹۹)، (۲۰۰۴) و هکرد (۲۰۰۶، ۲۰۱۰، ۲۰۱۱) پیروی می‌کنیم که برای افعال و قیود وجهی معرفتی^{۱۷} و غیرمعرفتی^{۱۸} جایگاه‌های نحوی متفاوتی در نظر می‌گیرند؛ افعال و قیود وجهی معرفتی در جایگاهی بالاتر از زمان دستوری^{۱۹} و افعال و قیود وجهی غیرمعرفتی پایین‌تر از آن تعبیر می‌شوند. این مباحث نظری در فصل اول این کتاب به تفصیل بررسی می‌شوند.

به گفته پورتنر (۲۰۰۹: ۲-۸) بازنمایی زبانی وجهیت می‌تواند در سطح جمله (برای مثال از طریق قیود وجهی و افعال وجهی)، در سطح سازه‌های کوچک‌تر از جمله (برای مثال از طریق اسامی وجهی و صفات وجهی) و یا در سطح گفتمان^{۲۰} (برای مثال از طریق شهودیت^{۲۱}) صورت پذیرد. حال با پذیرفتن

1. Portner	2. possible worlds semantics	3. modal logic
4. Leibniz	5. von Wright	6. Carnap
7. Hintikka	8. Kripke	9. Lewis
10. Johnson-Laird	11. Hacquard	12. Kratzer
13. modal force	14. modal base	15. ordering source
16. Cinque	17. epistemic	18. non-epistemic
19. tense	20. discourse	21. evidentiality

این فرض که در زبان فارسی بیان مفاهیم وجهی در هر سه سطح امکان‌پذیر است و با توجه به امکان ترجمه تحت‌اللفظی صفات وجهی انگلیسی به فارسی (مانند *possible* - ممکن، *necessary* - لازم و *payable* - قابل پرداخت) و القای مفاهیم وجهی مشابه توسط معادل‌های فارسی این صفات، پژوهش حاضر را گامی نخستین می‌سازیم در مطالعه برخی از ویژگی‌های معنایی و نحوی صفات وجهی در این زبان.

بی‌شک مطالعه همه‌جانبه صفات وجهی فارسی از عهده پژوهش حاضر خارج است و تحدید مسئله صفات وجهی در زبان فارسی برای ارائه توصیفی روشن و تحلیلی دقیق و نظام‌مند از بازنمایی وجهیت در این صفات ضروری می‌نماید. در این پژوهش از سه جهت بررسی خود را محدود می‌کنیم. نخست آنکه در این تحقیق عمدتاً به ویژگی‌های معنایی و نحوی صفات وجهی می‌پردازیم، ویژگی‌های ساختاری و کاربردشناختی را در خدمت آنها به کار می‌گیریم و از ویژگی‌های واج‌شناختی این صفات کاملاً چشم می‌پوشیم. دوم آنکه صفات وجهی فارسی می‌توانند درون گروه تعریف^۱، در جایگاه محمول^۲، در عبارات گزاره‌نگر^۳ و یا حتی به جای گروه اسمی ظاهر شوند که در این پژوهش تنها به مورد اول می‌پردازیم، یعنی آنجا که صفت وجهی به عنوان صفتی بیانی^۴ اسمی را در گروه تعریف توصیف می‌کند.

- داور احتمالی این پایان‌نامه (در گروه تعریف)

- موقتیت من در نگارش این پژوهش ممکن است. (در جایگاه محمول)

- مطمئن بودم که تا آخر شهریور از پایان‌نامه دفاع می‌کنم. (در عبارت گزاره‌نگر)

- ممکن‌ها در این پژوهش غیرممکن نمی‌شوند. (در جایگاه گروه اسمی)

مورد سوم در تحدید مسئله آنکه صفات وجهی همچون سایر عناصر وجهی می‌توانند با عنصر نفی^۵ تعامل داشته باشند؛ همان‌طور که در مثال‌های

1. Determiner Phrase

2. predicate

3. propositional attitude expressions

4. attributive adjective

5. negation

زیر می‌بینیم، بسیاری از صفات وجهی فارسی صورت منفی هم دارند. در این پژوهش صورت‌های منفی این صفات را بررسی نمی‌کنیم و به تعامل وجهیت و نفی در صفات نمی‌پردازیم.^۱

- ممکن - غیر ممکن / ناممکن

- قابل اعتماد - غیر قابل اعتماد

- تفسیر پذیر - تفسیر ناپذیر

پس موضوع این پژوهش نگرشی معنایی - نحوی به صفات وجهی مثبت فارسی است که توصیفگر اسمی در گروه تعریفند:

- پذیرش قطعی مقاله

- برنده احتمالی این مسابقه

- ساخت‌های ممکن زبان فارسی

- شرط لازم

- وسایل ضروری

- آرزوهای دست‌یافتنی

- آدم قابل اعتماد

و در مطالعه این صفات، دو پرسش و در پاسخ به آنها دو فرضیه پیش روی می‌گذاریم که در این پژوهش به دنبال تأیید، رد یا جرح و تعدیل آنها خواهیم بود. فرضیه نخست ریشه در نظریه وجهیت کراتزر (۱۹۷۷، ۱۹۸۱، ۱۹۹۱، ۲۰۱۲) دارد و فرضیه دوم برگرفته از نظرات چینکوئه (۱۹۹۹، ۲۰۰۴) و هکرد (۲۰۰۶، ۲۰۱۰، ۲۰۱۱) در مورد جایگاه نحوی عناصر وجهی در سطح جمله است.

سؤال ۱. از سه بعد معنایی نیروی وجه، پایه وجه و منبع ترتیب کدام(ها) در صفات وجهی فارسی واژگانی شده‌اند؟

سؤال ۲. بازنمایی نحوی صفات وجهی معرفتی و غیر معرفتی فارسی در صورت منطقی^۲ به چه صورت است؟

۱. خواننده علاقه‌مند برای مطالعه تعامل وجهیت و نفی در صفات می‌تواند به رینا [Reyna] (۱۹۸۱) مراجعه کند.

فرضیه ۱. در صفات وجهی فارسی دو بعد معنایی نیروی وجه (برای مثال نیروی وجه الزام در صفت قطعی و نیروی وجه امکان در صفت ممکن) و پایه وجه (برای مثال پایه وجه معرفتی در صفت احتمالی و پایه وجه وضعیتی^۱ در صفت ضروری) واژگانی شده‌اند.

فرضیه ۲. با فرض وجود فرافکن نقشی زمان دستوری و وجه در گروه تعریف، صفات وجهی معرفتی و غیرمعرفتی فارسی در صورت منطقی نسبت به زمان دستوری اسمی جایگاه‌های متفاوتی دارند؛ صفات وجهی معرفتی بالاتر از زمان دستوری اسمی و صفات وجهی غیرمعرفتی پایین‌تر از آن تعبیر می‌شوند.

ضرورت پژوهش

بیان اهمیت موضوع و هدف پژوهش آنچنان که در ذهن نگارنده متجلی است با بیان آن چنانچه مورد انتظار مخاطب است در واژگان یکسان نمی‌گنجد. نگارنده هدف را تسکین ذهن پرسشگر می‌داند و اهمیت پژوهش را در ذات مجهولاتی می‌بیند که او را بی‌وقفه در معلومات می‌پروراند؛ از دید او، کنکاش در ابعاد معنایی و نحوی صفات وجهی فارسی فی‌ذاته مهم است و شایسته صرف وقت و دقت. مخاطب، اما، شاید فارغ از این جدال درونی ذهن با ناشناخته‌ها به دنبال سرنخی، راهی و یا دستیافتی ملموس باشد که پیشرفتی علمی را برایش مسجل سازد؛ از دید او باید چنین نگاشت که معرفتی صفات وجهی فارسی نظام وجهیت را در این زبان نسبت به آنچه تاکنون مطرح شده است گسترش می‌دهد، توصیف این صفات راهگشای مطالعه وجهیت در سطحی پایین‌تر از جمله در زبان فارسی است و نیز انتظار می‌رود که یافته‌های نظری این پژوهش تصویری روشن‌تر از ساخت گروه تعریف در زبان فارسی به دست دهند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر پژوهشی بنیادی (توصیفی - تحلیلی - نظری) است که به روش کتابخانه‌ای صورت می‌پذیرد. نگارنده از سر کنجکاوی و برای یافتن روزه‌ای

از نادانسته‌هایش به سوی دانش نظری تلاش می‌کند تا پس از معرفی نظریه‌های غالب در مطالعه وجهیت و بررسی و نقد پیشینه تحقیق در این پدیده زبانی، به توصیف و تحلیل صوری داده‌هایی از زبان فارسی معیار، زبان رسمی ایران امروز، پردازد که در مطالعات پیشین مغفول واقع شده‌اند. این داده‌ها جملات و یا سازه‌هایی کوچک‌تر از جمله هستند که توسط نگارنده و بر اساس شَم زبانی وی تولید شده‌اند و قابل قبول بودن آنها مورد تأیید چند اهل زبان دیگر قرار گرفته است. داده‌های این تحقیق کیفی به صورت هم‌زمانی بررسی می‌شوند و مراحل پیش‌وجهی^۱ صفات وجهی فارسی مورد بررسی نخواهند بود. تمامی نقل قول‌های غیرفارسی توسط نگارنده ترجمه شده‌اند و معادل‌یابی برای واژگان و اصطلاحات تخصصی یا بر اساس پژوهش‌های پیشین که به زبان فارسی نگاشته شده‌اند بوده است و یا معادل‌هایی هستند که نگارنده انتخاب کرده است.

ساختار کتاب

در این کتاب هر فصل با مقدمه‌ای آغاز می‌شود که زمینه را برای مباحث آن مهیا می‌سازد و با خلاصه‌ای خاتمه می‌یابد که مطالب آن فصل را در سطوری جمع‌بندی می‌کند. در فصل اول به تعریف و توضیح وجهیت به عنوان پدیده‌ای زبانی می‌پردازیم. سپس نگاهی اجمالی به معنی‌شناسی جهان‌های ممکن می‌اندازیم و نظریه وجهیت کراتزر را که از نظریه‌های غالب در مطالعه زبان‌شناختی وجهیت است معرفی می‌کنیم. در پایان هم مباحثی نحوی را درباره ساخت موضوعی^۲ افعال وجهی و جایگاه‌های نحوی افعال و قیود وجهی معرفتی و غیرمعرفتی مطرح می‌کنیم. در فصل دوم پس از مرور پژوهش‌هایی که در طبقه‌بندی عناصر وجهی فارسی ما را یاری می‌کنند، با دو استدلال ساختار درونی افعال مرکب و وجهیت در سازه‌های غیرفعلی، اسامی و صفات وجهی را به طبقه‌بندی صرفی - نحوی^۳ عناصر وجهی فارسی می‌افزاییم و بدین ترتیب نظام وجهیت زبان فارسی را گسترش می‌دهیم. فصل

1. pre-modal stages

2. argument structure

3. morphosyntactic classification

سوّم را به مطالعه بازنمایی وجهیّت در صفات فارسی اختصاص می‌دهیم. در آن فصل ابتدا نگاهی مختصر به پژوهش‌هایی می‌اندازیم که به مطالعه صفات وجهی در سایر زبان‌ها پرداخته‌اند. پس از آن مروری بر تعریف و تحدید مسئله صفات وجهی در زبان فارسی داریم. سپس به طبقه‌بندی ساختوازی صفات وجهی فارسی می‌پردازیم که ما را در تشخیص واژگانی‌شدگی^۱ ابعاد معنایی وجهیّت در صفات وجهی فارسی یاری می‌دهد. فرضیه‌های پژوهش را در همان فصل و تحت عناوین ابعاد معنایی وجهیّت در صفات وجهی فارسی و نگرشی نحوی به صفات وجهی فارسی محک می‌زنیم. در فصل پنجم پس از نگارش خلاصه‌ای از مطالب این پژوهش و بازنگری فرضیه‌ها، به کاربرد دستاوردهای آن در ترجمه‌شناسی^۲ و زبان‌شناسی رایانشی^۳ اشاره‌ای خواهیم داشت و در پایان موضوعاتی را برای تحقیقات آتی پیشنهاد می‌کنیم.

در پایان شایسته می‌دانم از استاد دکتر غلامحسین کریمی‌دوستان و استاد دکتر علی درزی سپاسگزاری کنم که از راهنمایی و نظرات ایشان در این پژوهش یاری جست.

1. lexicalization

2. translatology

3. computational linguistics